L-UNIVERSITÀ TA’ MALTA
ID-DIPARTIMENT TAL-MALTI
ĊERTIFIKAT FIL-QARI TAL-PROVI BIL-MALTI

MAL 1048 L-Għodod Elettroniċi għall-Qari tal-Provi (2 kretti)

Eżami Jannar 2011
L-Ewwel Silta - Traskrizzjoni

Din il-kopja stampata tal-Ewwel Silta tal-eżami qiegħda biex tużaha waqt il-korrezzjoni tal-ortografija. **Xogħol li jsir fuq din il-kopja mhux se jiġi mmarkat.** Kun ċert li l-korrezzjonijiet li tagħmel hawn jidhru fuq il-verżjoni elettronika tas-silta. **Il-verżjoni elettronika biss hija valida għall-eżami.**

Il-Kontribut ta' l-istampa Hielsa lejn Zviluppi Politici u Kulturali

William Zammit

L-effett li halliet il-ligi tal-liberta' ta' l-istampa kien wiehed immedjat u drammatiku. Fi zmien qasir – sahansitra, kif rajna, minn qabel ma din dahlet fis-sehh – twaqqfu ghadd ta' stamperiji filwaqt li sehhet spluzjoni kemm fl-ghadd kif ukoll fil-varjeta' tal-materjal stampat lokalment. Meta wiehed jikkunsidra l-kuntest kontemporanju Malti, dak li gara jista' jissorprendi. L-istess kummissarji li rrikkmandaw u fasslu l-ligi l-gdida kienu kkonfermaw bil-figuri l-istat tal-wahx ta' l-edukazzjoni f'Malta. Fl-irhula Maltin u Ghawdxin, minn popolazzjoni ta' madwar 61,000 ruh, daqs 2,000 persuna biss, inkluzi l-qassisin, kienu jafu almenu jiktbu u jaqraw. Is-sitwazzjoni fl-ibliet madwar il-portijiet setghet kienet xi ftit ahjar, forsi b'kollox total ta' madwar 10,000 minn popolazzjoni ta'

115,000 b'kompetenza bazika fil-qari u l-kitba. Mhux ta' b'xejn li l-kummissarji esprimew id-dubji taghhom dwar jekk l-ghoti tal-liberta' ta' l-istampa kienx ser jissarraf verament f'qawmien fejn jidhol il-pubblikazzjoni ta' materjal ta' interess lokali. Sa l-1845 kienu jezistu mhux anqas minn 12-il stamperija, hames hwienet tal-kotba u ghaxar legatoriji, kollha fil-Belt. Bejn l-1838 u l-1871 harget kwantita' kbira ta' gurnali u ta' materjal ta' natura perjodika, anki jekk bosta minnhom kellhom hajja ta' ftit hargiet biss.

Ghalkemm ghadd mhux zghir ta' stamperiji kif ukoll ta' gurnali mietu halib ommhom fi snienhom, certament li l-ligi wasslet ghar-rivoluzzjoni siekta fl-oqsma politici, edukattivi, kulturali, u lingwistici. Zviluppi f'dawn l-oqsma flit li xejn setghu jsehhu qabel ma kienu jezistu l-ghodda letterarji fil-forma ta' gurnali u kotba stampati fejn wiehed seta' jesprimi hsibijietu, iwassal fatti, kif ukoll li juza materjal bhal dan ghall-izvilupp intellettwali u kulturali tieghu. Il-formazzjoni ta' l-opinjoni pubblika f'Malta permezz ta' l-istampa matul l-ghexieren ta' snin wara l-1839 certament li kienet fattur importanti, jekk mhux determinanti, tista' tghid f'kull zvilupp li sehh fil-pajjiz. Filwaqt li r-rwol tal-gurnalizmu f'dan kollu kien suggett ghal ammont ta' ricerka pubblikata u mhux, wiehed ma jistax jghid l-istess fejn jidhlu kotba u materjal efimeru. Lanqas m'ghadha giet studjata fid-dettall l-istorja ta' l-istamperiji privati f'Malta wara l-1839. Dawn huma oqsma li prezentement qed ikunu studjati, u dan l-istudju qieghed jikxef dejjem aktar ir-rikezza tal-materjal stampat lokalment u r-rabta tieghu ma' grajjiet u zviluppi li kienu determinanti fl-istorja tan-nazzjon Malti.

L-Istampa u l-Komunikazzjoni tal-Hsieb Politiku

L-istampa u l-ħsieb politiku f'Malta kienu minsuga flimkien b'mod li qajla seta' jkollok wahda minghajr l-ohra. L-insistenza Maltija ghal stampa hielsa kienet primarjament motivata mill-politici bl-iskop li l-Maltin ikunu jistghu jsemmghu lehinhom u jiddiskutu dwar materji ta' natura politika. Kien dan u mhux, fost affarijiet ohra, il-htiega ta' aktar materjal edukattiv jew id-difiza tar-religjon Kattolika minn attakki reali jew immaginarji li serva ta' xprun ewlieni sabiex tigi akkwistata l-liberta' ta' l-istampa. Il-prodott stampat sa mill-bidu kien xhieda ta' kemm ir-rabta bejn l-istampa hielsa u l-politika kienet qawwija. Bosta mill-gurnali kif ukoll mill-kitbiet l-ohra stampati kienu ta' natura politika aktar minn haga ohra. Ghalkemm qabel it-twaqqif tal-partiti politici, l-aspirazzjonijet tal-Maltin f'dan il-qasam bdew sa fl-ahhar isibu sfog u mezz ta' kif, bil-mod il-mod, jibdew jilhqu sezzjoni dejjem akbar tal-poplu.

L-aktar element politiku qawwi li ddomina l-istampar u l-izvilupp tal-gurnalizmu lokali, izda, kien ir-Risorgiment Taljan. Il-pozizzjoni geografika, imma wkoll dik politika u kulturali ta' Malta ghamluha ideali biex isservi bhala lok ta' kenn ghal mijiet ta' Taljani li hallew minn jeddhom, jew sfaw imkeccija mid-diversi gvernijiet Taljani matul is-sninn tar-Risorgiment. Kien dan il-kuntest li, kif basru l-kummissarji ta' l-1836, l-istampa hielsa f'Malta bdiet tigi uzata sabiex tippromwovi, jew tikkumbatti l-idea tal-ghaqda ta' l-Italja fi stat wiehed. Dan wassal sabiex il-gurnalizmu Malti ta' bejn is-snin l-1838 u l-1871 ikun iddominat minn tliet fazzjonijiet ewlenin: dik favur ir-Risorgiment u l-ghaqda ta' l-Italja, ohra b'ispirazzjoni Kattolika li riedet tiddefendi l-ezistenza ta' l- Istat Pontificju, u allura kontra r-Risorgiment u dik favur il-mexxejja fl-Istati Taljani, b'mod partikolari l-Borboni

fir-renju ta' Napli. L-esponenti tat-tliet gruppi ta' opinjonijiet kellhom il-gurnali taghhom u t-tlieta kienu jircievu ghajnuna u sostenn minn barra l-gzejjer Maltin. Fost il-gurnali favur jew kontra r-Risorgiment wiehed isib Il Mediterraneo, ippubblikat bejn l-1838 u l-1871, Il Portafoglio Maltese, bejn l-1838 u l-1902, u L'Ordina, bejn l-1849 u l-1902. Filwaqt li ta' l-ewwel kien l-organu ewlieni ta' dawk favur ir-Risorgiment, L'Ordina kien difensur tal-Knisja, kemm ir-rivoluzzjonarji Taljani kif ukoll mill-Protestanti.

William Zammit, *L-Istorja tal-Istampar f'Malta*, PIN 2006.